

mtatkki

Hungarian Academy of Sciences
Centre for Social Sciences
Institute for Minority Studies

A PDF fájlok elektronikusan kereshetőek.

A dokumentum használatával elfogadom az
[Europeana felhasználói szabályzatát](#).

és intézményeinken, melyeknek szerzője, és melyekbe Istentől ihletett lelkét öntötte.

Tiszteljük szeretett hiveim! nemzetünk ezen nagy apostolát, legnagyobb jóltevőjét, kinek Isten után nemzeti megmaradásunkat, vallásunkat s egyházi intézményeinket köszönhetjük.

Most borúljunk térdre tisztelt hallgatóim! imádjuk és áldjuk a Mindenhatót, ki nemzetünknek szent Gergelyben egy fényesen világító napot, egy égő szövétneket adott, melynek világánál a világ világosságát, az örök igazságot, Jézus Krisztust megismertük; kérjük a Mindenhatót, hogy Világosító-Szt-Gergely érdemeiért és az Ő esedezésére vegye oltalmába nemzetünket, egyházunkat, városunkat és városunk minden ajkú és rendű lakosait. Kérjük a Mindenhatót, hogy oszlassa el a sötétség és tudatlanság fellegeit és világosítsa fel a hitégségétől elszakadt atyánkfainak elméjét, hogy ismerjék el ők is a katolika hit igazságát, és térjenek az igaz egyházba, melyet Krisztus szerzett, és melyet Világosító-Szt-Gergely nemzetünkben alapított. Kérjük végre a Mindenhatót, hogy a hit világa, melyet ezen nagy szent gyújtott szívünkben, soha el ne homályosodjék, hanem égjen lánggal és lobogjon állandóul és gyúlaszsza szívünket Isten és felebarátunk szeretetére és vezéreljen minket földi vándorlásunk után az örök világosságba: az örök életbe. Amen.

Árárát.

— Az örmény ifjú merengése. —

*Hoggyha kérdik: lelkem szárnya
Merre vinné óhaját?
Oda intnek, s azt felelném:
Te vagy az szép Árárát!*

*Hoggyha kérdik: szívem vágya
Hol lelné mennyországát?
Rád tekintnek s azt felelném:
Te vagy az szép Árárát!*

*Hoggyha kérdik: gondolatom
Merre viszi nagy utját?
Rád gondolnék s azt felelném:
Te vagy az szép Árárát!*

*Hoggyha kérdik: honfi szívem
Hol kívánna egy hazát?
Megesőkölnám szentelt földed:
Mert te vagy az, Árárát!*

*Örményország büszkesége!
Hol az ember sóhaját,,
A nagy Isten meghallotta:
Te valál az, Árárát!*

*Te voltál az ósatyáknak
Viharban a jó barát!
S hol a bárka megállhatott:
Te voltál az Árárát!*

*Boldogságom csak az volna:
Látni az ég csillagát,
Mely leragyog s elbűvöli,
Árárát szép homlokát.*

Esztegar Gergely.

Az újvidéki örmény telep.

Az örmény nemzetnek szülöttjei már a régi időkben kerestek — anyaországukban a nemzetet ért többféle csapás és az üldöztetések elől menekülve, — idegen tartományokban és világrészekben menedékhelyet, és több országon át vándorolva, számosan magyar hazánkat is felkeresték, hol szíves fogadtatásra találván,

le is telepedtek. Az erdélyrészi örményeknek 1672-ben Apafi Mihály fejedelem alatt történt bevándorlásának története az „Armenia“ tisztelt olvasóközönsége előtt ismeretes levén, ezen becses folyóirat fáradszón és igen tisztelt Szerkesztőjének felszólítására indítatva érezzük magunkat arra, hogy e folyóirat hasábjain az újvidéki örmény telepnek történetét is röviden elmondjuk.

Több ízben jöttek nagyobb számmal örmények e hazába lakozni: az újvidéki örmény gyarmat a legutolsó; 1739-ben, midőn a törökök Belgrádot elfoglalták, e város lakóinak nagyobb része: a katolikus németek, görögök, szerbek és az örmények mindnyájan (ezeknek kezében volt a kereskedelem) Erzerumi Jakab apostoli hitküldér-atyának vezetése alatt a török járom és zsarnokság elől menekülve a Száván és a Dunán átkeltek: a szomszédos magyar földre jöttek át és Péterváradon, meg Újvidéken letelepedtek. A Belgrágból Újvidékre átjött örmény családok számát — hiteles okmányok*) hiányában biztosan megállapítani nem lehet; valószínű azonban, hogy volt legalább is 30—40 család. Míg az erdélyrészi örmények több-kevesebb ideig három országnak voltak lakói (utoljára Moldovából jöttek be Erdélybe) addig az újvidéki örmények közvetlenül Örményországból költöztek át Belgrádba. Erről tesz tanuságot az 1732 évvel kezdődő örmény nyelvű eredeti anyakönyv is.

Az Újvidéken letelepedett vallásos és buzgó örményeknek első teendője és főgondja volt, hogy lelkészöknek lakóhelyet szerezzenek, az Istennek pedig szentegyházat emeljenek, melyben régi nemzeti szokásuk és szertartásuk szerint végezhessek az isteni tiszteletet. Azért lelkészöket: Erzerumi Jakab apostoli hitküldéret Kalocsára küldötték, hogy ez az érseki hatóságtól a templom építésére egyházi engedélyt eszközöljen ki. A kiküldött lelkész megbízatásában sikeresen járt el, mert az akkori kalocsai érsek gróf Patachich de Zaiczda II. Gábor a

*) Az újvidéki örmény telep és plebániára vonatkozó okmányoknak egy része a kalocsai érseki levéltárban őriztetik; más része pedig — sajnos az 1849. szabadságharcz idejében elégett.

kivánt egyházi engedélyt megadta. Erzerumi Jakab utódja Medgyesi Tódor atya alatt, ki Erzsébetváron született, 1746-ban május hó 4-én tétetett le a templom alapköve és még ugyanazon évnek november hó 27-én a kész templom fel is szenteltetett. Az örmény hívek lelki gondozását még akkor, midőn Belgrádban laktak (1718—1720 körül) XIII. Benedek római pápa az akkor még életben volt szerzetalapító Mechithár Péter abbásról nevezett velencei mechitharista atyákra bízta, a kik Újvidéken is a plebánia joggal felruházott missziót (1762—1765-ig, Arimánián János nevezetű világi pap volt az újvidéki örmények lelkésze) egész 1849-ig vezették és gondozták. De a szabadságharcz alatt a plebániái templom a plebános lakkal együtt elégett és romba dőlt; azért a nevezett atyák Újvidékről eltávoztak és a plebániát a misszióval együtt újra a római „De propaganda Fide“ név alatt ismeretes világhírű hiterjesztő congregációnak, mint az örmény és összes missziók egyházi illetékes fejének rendelkezésére bocsátották; a Propaganda azonban a kolónia gondozásával a bécsi mechitharista congregációt bízta meg; 1856 óta mostanáig tehát a nevezett congregációnak egyik tagja, mint plebános és a „De Propaganda Fide“ római congregáció által kinevezett apostoli hitküldér teljesíti és vezeti a plebánia-hivatal és misszió teendőit, kinek működési köre a Duna mentén egészen le a Fekete tengerig terjed.

Mint már említettük 1849-ben egész Újvidék, a Dunán túl vele szemben fekvő Pétervárad erődből bombázatva elpusztult, ekkor lett az örmény templom is a plebánia lakkal együtt a lángok martaléka. Az 1856-ban kinevezett és kiküldött plebánosnak tehát első gondja az volt, hogy a néhány év alatt összegyűjtött könyöradományyal a plebánialakot építette fel, a mi 1860-ban meg is történt; a templom falait 1872-ben egy görög származású Trándáfil Mária nevű gazdag nő építette saját költségén; de mivel a belső berendezés hiányzott, 1891 évig a templom zárva maradt és abban istentiszteletet nem tartottak. Az örmény lelkész ezen időig a róm. kath. egyházban végezte saját szertartása szerint

az egyházi funkciókat. 1891. évben az újvidéki róm. kath. egyházközség saját kis templomát lebontotta, hogy helyébe nagyobbat építsen. Most a róm. katolikusok az isteni tiszteletet az örmény kath. templomban, mit saját költségükön egy oltárral és szószékkel láttak el — tartották. Az így felszerelt örmény templomot az említett év december hó 7-én áldotta meg ünnepélyesen a jelenlegi örmény kath. plebános és apostoli hitküldér a városi tanács és róm. kath. egyházközség jelenlétében. És így ekkor tartatott az újra épült örmény templomban 42 évi szünet után az első isteni tisztelet. . . .

Azt, hogy az újvidéki örmény telep csakugyan Belgrádból menekült ide, a templom homlokzatán levő, három nyelvű örmény, latin és szerb felirat is mutatja; az ó-örmény nyelvű feliratnak szövege következő:

*Եկեղեցիս վարդապետաց
Եւստորջին տարեց մերոց
Յիշատակ է տալիս յայց
Սիրկեանց սրբեանց ստորաւանց
Պէրոպտոս Կառնապետին
Ի յայիսոց սանդխտեաց :*
1746

Եկեղեցւոյ 1849. Նորոգեալ 1872.

E felirat magyar fordítása így hangzik:

Lelkünk világosítójának ezen kis temploma, örmény nemzetünknek emléke; melyet saját költségükön emeltek az Újvidékre menekült belgrádi gyarmatosak 1746-ban. Elpusztult 1849-ben. Újra épült 1872-ben.

A latin felirat ez:

Ecclesia Parochialis Armenorum ad honorem S. Gregorii Illuminatoris, ab armeno-catholicis Belgradino Neoplantam migrantibus 1746 aedificata, 1849 inbustum redacta, magnanima munificentia D. Mariae Trandaphil restaurata 1872.

A mult emlékeinek felelevenítése végett közöljük itt azon egyházi férfiaknak neveit is, a kik kezdettől fogva egész mostanig úgy Belgrádban, mint Újvidéken az örmény telepnek vezetői és lelki pásztoraik voltak. A megmaradt eredeti örmény anyakönyv szerint 1732-ben Belgrádban gondozta a lelkieket az örmény kolóniát: 1. P.

(Konstantinápolyi) Elia. Utána jönnek a következők: 2. P. (Konstantinápolyi) Jakab; 3. P. (Szebásztei) Mihály, 4. P. (Erzerumi) Jakab, (ez vezette az örmény telepet 1739-ben Belgrádból Újvidékre); 5) P. (Erzsébetvárosi) Medgyesi Tódor; (ez alatt épült Újvidéken 1746-ban az első örmény templom és 1747-ben ruháztatott fel az örmény misszió plebániajoggal); 6. P. (Konstantinápolyi) Puzáján András; 7. P. (Trapezunti) János; 8. P. (Konstantinápolyi) Krikorián Tadé, 9. (Cezáriai) Árimánián János; 10. P. (Konstantinápolyi) Márdiroszian Gárábed; 11. P. (Újvidéki) Berámencz Simon; 12. P. (Konstantinápolyi) Málakián Máté; 13. P. (Gümüs-cháni) Ájdiánián Norszesz; 14. P. (Váni) Hovszepián Vártán; 15. P. (Erzerumi) Ázarián Áthánáz; 16. P. (Szucsávai) Nedi-Ántonián Simon (ez alatt épült fel újra a szabadságharc alatt elpusztult plebániának és a templom); 17. P. (Szamosújvári) Duha Dávid, a jelenlegi lelkész.

Az első négy szám alatt említett lelkész csak is apostoli hitküldéri minőségben működött, mivel Belgrádban még nem volt az örmény telepnek szervezett plebániája; a következők ellenben mindnyájan plebánosi és apostoli hitküldéri minőségben gondozták a plebaniáhi-vatalt és missziót. — Nevezett lelkészek kivéve azt, kiroi a kilencedik szám alatt van említés téve (ez világi pap volt), mindnyájan a mechitharista atyák közül valók; az első 15 a velencei mechitharista congregacionak volt tagja; a két utóbbit pedig a bécsi mechitharista congregacio küldötte Újvidékre.

Duha Dávid.

A magyar-örmény nemes családok czimerlevelei.

Közzéteszi: dr. Temesváry János.

XIII.

Kabdebó család (talpasi).

E magyar-örmény nemes család czimerszerzői Kabdebó Jakab, Miklós és Károly fivérek, nem külön-